

אלא, יהושע יושב ודורש סתם, והכל יודעין שתורתו של משה היא.

אף רבי אלעזר תלמידך, הרי הוא יושב ודורש סתם, והכל יודעין כי כל דבריו — שלך היא.

אמר להם רבי יוחנן: מפני מה אי אתם יודעין לפיכך כבן אידי חברינו!

ומביאה עתה הגמרא דרשת חכמים בענין אמירת דבר בשם אומרו, עד כמה היא מועילה למי שאמרו. דכתיב בספר תהלים [פרק טא]:

“אגורה באהלך עולמים”.

וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים?

אלא, כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! יהי רצון שאחרי מותי ^{א-13} יאמרו דבר שמועה מפני בעולם הזה [ויהיו שפתי נעות בקבר, והרי אני כמי שגר בשני עולמים].

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה — שפתותיו דובבות בקבר.

אמר רבי יצחק בן זעירא, ואיתימא שמעון נזירא: מאי קראה? מנין יש לכך סמך מן הכתוב?

לפי שנאמר בספר שיר השירים [פרק ז] “וחכך כיון הטוב, הולך לדודי למישרים — דובב שפתי ישנים”.

המשיל הכתוב את דברי התורה של תלמידי חכמים, שהם ככומר של ענבים, ערימת

סוגרים את הדלת], שיש בראשו גלוסטרא [עובי], שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי אם הוא נחשב כלי, לפי שראוי לשחוק בו שומים ופלפלים, ואין תקיעתו בחור שבריצה מחשיכה אותו כבונה בשבת, או שתקיעתו נחשבת כבונה, מפני שבטל הוא לבית, ונהיה חלק ממנו —

עד שקרעו ספר תורה בהמתן!

ובמאמר מוסגר תמהה הגמרא: וכי קרעו ספר תורה בכונה סלקא דעתך?

אלא אימא: שנקרע ספר תורה מבלי משים, בהמתן.

והיה שם רבי יוסי בן קיסמא. אמר: תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים!

וכן הוה.

אך הם לא הרגיעו בכך את רבי יוחנן, אלא אדרבה, הדר, חזר רבי יוחנן, ואיקפד טפי.

אמר: חברותא נמי! האם מדמים את רבי אלעזר תלמידי כאילו היה חברי, ולכן אין לי להקפיד עליו, כמו שלא היה ראוי לרבי אלעזר ורבי יוסי שהיו חברים להקפיד כל כך על זה?!?

עול לגביה רבי יעקב בר אידי לפייסו.

אמר לו: כתיב בספר יהושע [פרק יא]: “כאשר צוה ה' את משה עבדו, כן צוה משה את יהושע, וכן עשה יהושע. לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה”.

וכי על כל דבר שאמר יהושע, היה אומר להם: כך אמר לי משה?

האילונית, שאינה לא הולצת ולא מתייבמת!

ומוכח שדי לחכות עד שיגיע לגיל עשרים, ואז הוא נחשב לגדול, גם אם לא הביא שתי שערות, והרי הוא סריס שאינו זוקק ליבום!

ומשניין: הא אתמר עלה, אמר רבי שמואל בר יצחק אמר רב: והוא, ובתנאי, שנולדו לו סימני סריס. אבל בגיל עשרים בלבד אינו סריס אם רק לא הביא שתי שערות, אלא עדיין הוא בגדר קטן שהתעכב בו הבאת השערות, שהוא סימן לגדלותו.

אמר רבא: דיקא נמי, דקתני: והוא הסריס! שמשמעותו, שהביא סימני

ומסקינן: שמע מינה.

וכי לא נולדו לו סימני סריס — עד כמה הוא נחשב קטן?

תני דבי רבי חייא: עד רוב שנותיו. עד שהגיע לגיל שמלאו לו שלשים וחמש שנה ויום אחד, שהוא רוב שנים מתוך שבעים שנות האדם.

כי אתו לקמיה דרבא לבדוק את העיכוב בהבאת השערות, אי כחוש, אם היה הנבדק רזה, אמר להו רבא: זילו אבריוהו, האכילוהו והשקוהו, ואי בריא, היה שמן, אמר להו: זילו אכחושהו.

היות דהני סימנין, זמנין דנתרי נושרים הם מחמת כחישותא, וזמנין דנתרי נושרים הם מחמת בריותא.

ענבים המונחת בצורה דחוקה, והחימום של הענבים מחמת הדוחק מביא לזיבת היין מהם, כך שבלחיצה קלה הם זבים יין.

מה כומר של ענבים — כיון שמניח אדם אצבעו עליו, ואינו צריך ללחוץ, מיד הוא דוכב, מזיב יין —

אף תלמידי חכמים — כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה, מיד שפתיהם דוכבות בקבר.

שנינו במשנה: אחד בן ט' שנים ואחד שהוא בן עשרים, אם לא הביא שתי שערות הרי הוא קטן.

ומניחה הגמרא, שגם בהגיעו לגיל עשרים הוא קטן, ויש על היבמה להמתין לו עד שיגדל.

ורמינהו סתירה לכך מהמשנה במסכת נידה [דף מו]:

דתנן: בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות —

יביאו קרובי היבמה, הרוצים לשחררה מחמת שאינו ראוי להקמת שם, ראייה שהוא כבר בן עשרים שנה, והוא הסריס, שהוא לא חולץ ולא מייבם, והיא מותרת לשוק.

וכן אם היתה היבמה בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות —

יביאו קרובי ראייה שהיא בת עשרים והיא

הדרן עלך פרק האשה רבה

פרק נושאים על האנוסה

מכל התועבות האלה – ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם.

הנושא אשה הרי הוא אסור בקרובותיה שהן: אמה, בתה ואחותה: (1)

שנאמר [קדושים כ יד]: ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתה, ולא תהיה זמה בתוכם.

ונאמר [דברים כז כג]: ארור שוכב עם חותנתו.

ונאמר [אחרי, יח יז]: ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה. שארה הנה – זימה היא.

ונאמר [אחרי, יח יח]: ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, לגלות ערותה עליה בחייה.

והעובר ונושא את אשה ואחותה, הרי זה חייב כרת, וכמו שנאמר בסוף פרשת העריות בפרשת אחרי [יח כט]: כי כל אשר יעשה

מתניתין:

נושאים קרובות על האנוסה ועל המפותה, (2) האונס או המפתה את האשה הרי זה מותר בקרובותיה.

אבל האונס והמפתה את הקרובות על הנשואה, שנשא אשה ואחר כך אנס או פיתה את קרובותיה הרי זה חייב.

א. נאמר בפרשת אחרי [יח ח]: ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא.

ונאמר עוד בפרשת קדושים [כ יא]: ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה, מות יומתו שניהם דמיהם במ [בסקילה].

בת ואם אשתו אסורות משום שאר וקורבה. 2. ביארו התוספות את סדר הפרקים ששנה רבי פרק "נושאים" אחר "האשה רבה", משום ששינוי בפרק הקודם שאין שכיבת אחותה אסרתה לאשתו עליו, לפיכך שנה התנא אף כאן דאם אנס אשה מותר לישא קרובותיה.

ונראה מדברי התוספות, שאם היו אסורין קרובותיה של האנוסה, הרי שאם אנס אדם את אחות אשתו היתה אשתו נאסרת עליו; וראה לעיל בהערות שבמשנה בדף צד א, דמרש"י משמע דהא פשיטא שלא תיאסר אשתו.

ולשיטת רש"י אין צריך לדברי התוספות, שהרי יש לומר ששנה פרק זה אגב המשנה שם [צה ב] שאמרו "ומותר בקרובות שניה" והיינו

1. נסתפקו האחרונים בגדר איסור זה, אם קרובות אשתו הן קרובותיו ואסור בהן כשאר קרובות, או שאסרה התורה את לקיחת אשה וקרובותיה כאחת, וכאשר משמע בלשון הכתובים.

והרמב"ן בפירוש התורה [ויקרא יח יח] כתב: "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה", כאן יפרש הכתוב טעם האיסור, שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראיות שתהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה צרות, ולא אמר כן באשה ובתה ואשה ואמה, כי הן שאר, ואסורות אפילו לאחר מיתה; ומתבאר מדבריו, שחילוק יש בין אחות אשה שאין איסורה מטעם שאר וקורבה, ואילו

ומוכה, שאף האונס או מפתה את האשה, הרי זה אסור בקרובותיה!?

ומשנינן: מן התורה אינו אסור לישא את קרובות אנוסתו, וזו ששנינו: הנטען מן האשה אסור בבתה ובאמה ובאחותה – היינו **מדרבנן** ומטעם אחר, שאסרו חכמים לישא את קרובותיה, שמא לאחר הנישואין יחזור ויעבור עבירה עם הראשונה, שהיא קרובתו של אשתו, ואסורה לו עכשיו באיסור תורה.

ותמהינן: וכי כל היכא דאיכא איסורא מדרבנן תני "נושאים" לכתחילה!?! והרי "נושאים" משמע שיותר לכתחילה, והאיך אתה אומר שמכל מקום איסור דרבנן יש!?! (4)

ומשנינן: כי תנן מתניתין ש"נושאים" אשה לכתחילה על האנוסה והמפותה, היינו לאחר מיתה של הראשונה, כי שוב אין לחוש מאומה.

וכאן שבה הגמרא לפרש את דין משנתנו:

מנא הני מילי שלא אסרה תורה את הקרובות אלא כשנשא את הראשונה?

דתנו רבנן:

בכולן בכל העריות נאמר לשון **שכיבה** (5) [בפרשת קדושים, בכלתו ודודתו בזכור

ב. נאמר בפרשת אחרי י'ח טו]: ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה.

ונאמר עוד בפרשת קדושים [כ יג]: ואיש אשר ישכב את כלתו מות יומתו שניהם תבל עשו דמיהם בם [בסקילה].

אף שאסרה תורה את אשת אביו, לא אסרה תורה אלא את הנשואה או המקודשת לאביו, אבל **נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו**.

וכן נושא אדם את **אנוסת בנו ומפותת בנו**, שלא אסרה תורה אלא את כלתו הנשואה או המקודשת לבנו.

רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו.

גמרא:

שנינו במשנה: נושאים על האנוסה ועל המפותה, האונס והמפתה על הנשואה חייב:

ומבאר הגמרא: **תנינא** במשנתנו **להא דתנו רבנן** בכרייתא: **אנס אשה מותר לישא בתה**, (3) **נשא אשה אסור לישא בתה**.

ורמינהו סתירה מהא דתנן:

הנטען [הנחשד] מן האשה, שיצא עליו קול שעבר עבירה עם אשה, הרי זה אסור באמה ובבתה ובאחותה.

לשאל ממשנה, תוספות.

5. בפשוטו משמע שאין כוונת הגמרא ללשון "שכיבה" בדוקא, אלא כל לשון של ביאה בכלל, וזה הוא שאמרה הגמרא "בכולן" נאמר שכיבה דמשמע בכל העריות, ואי אתה מוצא לשון שכיבה ממש בכל העריות, אלא ודאי שאף לשון

משום דנושאים על האנוסה, כמבואר שם ברש"י; והתוספות שלא הביאו את זה, היינו משום דלא גרסוה שם, כמו שכתב בערוך לנר.

3. או את אמה ואחותה.

4. יכולה היתה הגמרא לשאול מן הכרייתא שכתוב בהדיא "מותר", אלא שעדיף לגמרא

האם הכי נמי נאמר, כי היות ונאמר לשון "יקח", לכן רק דרך קיחה הוא דאסור שיקחנה ויבוא עליה, ואילו דרך שכיבה בלא קיחה שרי?!?

אמר ליה אביי לרב פפא:

ליקוחין כתיבי בתורה, סתם.

ליקוחין הראוי לפרשו לענין קיחה ממש, אכן מפרשינן לשון קיחה, שאם לא כן היתה התורה אומרת בלשון שכיבה. ולכן בקרובות האשה מפרשים אנו כך.

ובבהמה נאמר לשון "שכיבה" [וכאן בקרובות האשה נאמר קיחה⁽⁶⁾] [ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, ואשה אל אחותה לא תקח].

כדי לומר לך: דרך ליקוחין אסרה תורה, אם לקח את הראשונה לא יבוא על השניה, אבל אם שכב ולא לקח את הראשונה — אינו אסור בשניה.⁽⁷⁾

אמר ליה רב פפא לאביי:

אלא מעתה, גבי אחותו דכתיב: איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו —

דכוונתו להקשות אולי הן על הראשונה ועל השניה נאמר לשון "ליקוחין" שהרי אין תופסין בה קידושין.

ובנמוקי יוסף הוסיף אחר שכתב כרש"י [וכנראה כוונתו לצטט את רש"י]: ומיהו קשה מנא לן דמותר לישא בתה, דילמא דכל היכא דאית בה ליקוחין אסרה תורה ובין בשניה בין בראשונה!?

ביאור קושייתו [על פי דברי האחרונים]: שמא לא אסרה התורה את הביאה בשניה אלא את הלקיחה עצמה אסרה התורה, וכיון שכן אין ליישב דלא תפסי קידושין ואין שייך "לא יקח", שאין אומרים כן אלא בעריות האסורות עליו בביאה וחייב על הביאה כרת, אבל כשהאיסור הוא עצם הלקיחה אף שחייב עליה כרת, בזה סבירא ליה להנמוקי יוסף שהקדושין תופסין; או יש לפרש כוונתו, דאע"ג דלא תפסי קדושין, מכל מקום חייב הוא כרת כיון שעבר על מימרא דרחמנא שאמרה "לא תקח", [ויש מן האחרונים, שביארו כוונת קושייתו באופן אחר].

ותירץ הנמוקי יוסף: ויש לומר דמשמעות קראי הכי הוא, שהקיחה היא בראשונה, דהכי אסרה תורה לשכב באחת אחר שיש לו האחרת,

"ערוה לא תגלה" או לשון "ניאוף" הרי הוא בכלל לשון "שכיבה".

אבל רש"י פירש לא כן, וז"ל: בכולן נאמר שכיבה, בכל עריות בפרשת קדושים תהיו, בכלתו ודודתו בזכור ובבהמה.

6. לא בכל הקרובות נאמר לשון קיחה, אלא באשה ואמה ובאשה ואחותה, וכמו שהביא רש"י רק את שני הפסוקים שנאמרו באלו, אבל באשה ובתה נאמר "ערות אשה ובתה לא תגלה", ואף שנאמר: את בת בנה ואת בת בתה "לא תקח", אין שייך לדורשו ללמד דבעינן קיחה, ראה בערוך לנר.

וכתב הרמב"ן, דגבי אשה ובתה ילפינן בגזירה שוה "זמה זמה" מאשה ואמה, וראה עוד שם ברמב"ן ובערוך לנר.

7. ביאר רש"י: נאמרה קיחה, איש אשר יקח את אשה ואת אמה, ואשה אל אחותה לא תקח, דרך ליקוחין, שהיתה ראשונה לקוחתו חייב על השנייה כשכב עליה, כי אי אפשר לפרש לשון "ליקוחין" על השניה [כלומר: אולי על השניה הוא שנאמר ליקוחין ולא על הראשונה, או

באונסיין, כשלא נשא אשה אלא אנסה, אז התירה התורה את בתה ונכדתה.

כאן — שאסרה התורה את בת אשתו ונכדתה — **בנשואין**, כשנשא אשה הרי הוא אסור בבתה ונכדתה.

ומקשינן: **איפוך אנא**, ונאמר:

אנס אשה ועבר איסור של "ומלאה הארץ זימה" הרי זה אסור בקרובותיה!?

נשא אשה ולא עבר על כלום הרי זה מותר בקרובותיה.⁽¹⁰⁾

ומשנינן: אין אתה יכול לומר כן, כי **ערייות** "שאר" [קורבה] **כתיב בהו** כמו שנאמר: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה; והרי:

בנשואין איכא שאר, **באונסיין ליכא שאר**.⁽¹¹⁾

אבל לשון "ליקוחין" **הראוי** לפרשו רק כלשון **שכיבה** ולא לשון קיחה, ומשום שאין קידושין תופסין בה, בהכרח מפרשים אנו את לשון "ליקוחין" כלשון **שכיבה**, ולכן באחותו אנו מפרשים לשון שכיבה.⁽⁸⁾

רבא אמר: אנס אשה שהוא מותר **לישא בתה** — **מהכא** הוא נלמד.⁽⁹⁾

כי מצד אחד **כתיב: ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה**, והרי אני למד: **הא בת בנה דידה** [של האשה] **ובת בתה דידה** — גלי! [מותר הוא לגלות].

ומצד שני **כתיב: ערות אשה ובתה לא תגלה**, **את בת בנה ואת בת בתה לא תקח**, הרי שאסרה התורה אף את בת בנה ובתה של אשתו.

הא כיצד יתקיימו שני מקראות הללו?

כאן — שהתירה התורה את בת בנה ובתה של אשתו, והוא הדין את בת אשתו —

8. כן משמע מרש"י; ובתוספות נראה שמפרשים באופן אחר.

9. ראה בנמוקי יוסף, ים של שלמה, מהרש"א וערוך לנר, שביארו, איך חולק רבא על הברייתא ונותן טעם אחר ממה שכתוב בברייתא.

10. נתבאר על פי התוספות.

11. מדלא קאמר הגמרא "אלא" משמע דאינו תירוץ חדש, וראה מה שכתב המהרש"א על זה; ואולם במאירי כתב "נושאים על האנוסה וכו' שלא נאסרו קרובות אלא מחמת נישואין, שהערייות שאר כתיב בהו ואין שאר אלא דרך נישואין".

ואם הראשונה אנוסה לכד בשביל זה אינה שלו. ביאור דבריו [על פי דברי האחרונים]: עיקר איסור התורה הוא שיהיו לו שתיהן, וזה שייך כשלקח את הראשונה והיא שלו ובאותה שעה שהראשונה שלו הרי הוא אונס את השניה, אבל כשאנס תחילה את הראשונה, אין היא שייכת לו כלל מיד כשפרש ממנה, ולמה תיאסר קרובתה להינשא לו אחר כך.

והריטב"א כתב: ואין לומר ד"לקוחין" על האחרונה בלבד נאמר, ושיהא אסור לישא על המפותה; משום שאם תאמר שלישא אסור ולאנוס מותר, הא לא מסתברא, ואם תאמר שאפילו לישא אסור אך גם האנוס אסור, זו אי אפשר, דכיון שאסורה היא לו, לא שייך בה ליקוחין, דאין קדושין תופסין בה, עכת"ד.

שנינו במשנה: רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו:

אמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי יהודה האוסר אף באנוסת אביו, והרי הכתוב אומר "לא יקח איש את אשת אביו"?!

משום דכתיב: "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו", ללמדך: כנף של אשה שראה אביו, אותו לא יגלה בנו.

שואלת הגמרא: וממאי דבאנוסה כתיב [מנין שהפסוק מדבר בכנף שראה אביו שלא דרך גישואין]?

ומפרשינן: מעילויה דקרא [מעליונו של הכתוב] מן הפסוק הקודם לו.

דכתיב בפסוק קודם: [כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא אורשה ותפשה ושכב עמה], ונתן האישה השוכב עמה לאביו הנערה המשים כסף. [לא יקח איש את אשת אביו].

ורבנן — שאינם מפרשים כדברי רבי יהודה — אמרי לך:

אי הוה סמיך ליה אם אכן היתה פרשת אונס סמוכה ל"לא יגלה כנף אביו", אף אנו היינו אומרים כדקאמרת [כאשר אמרת] שהפסוק בא ללמד על אנוסת אביו!

ואולם השתא דלא סמיך ליה, שאינם סמוכים לגמרי, שהרי הפסיק ביניהם ב"לא יקח איש את אשת אביו", מיבעי ליה נצרך הפסוק לכדרב ענן.

דאמר רב ענן אמר שמואל: בשומרת יבם של אביו הכתוב — לא יגלה כנף אביו — מדבר ואסר אותה לבנו.

ומאי "כנף אביו"?

כנף אשה הראוי להתגלות לאביו, שצריך הוא לייבמה — את זה לא יגלה בנו.

ומקשינן עלה: ותיפוק ליה לשומרת יבם של אביו שהיא אשת אחי אביו משום דודתו שהוא אסור בה, ולמה הוצרך הכתוב לאוסרה?!?

ומשנינן: לעבור עליה — על שומרת יבם של אביו — בשני לאוין, לאו של דודתו ולאו של כנף אביו.

ואכתי מקשינן: ותיפוק ליה — לשומרת יבם של אביו — שהיא אסורה משום יבמה לשוק שהיא בלאו.

ומשנינן: לעבור עליה — בשומרת יבם של אביו — בשלשה לאוין, לאו של דודתו ושל יבמה לשוק ושל כנף אביו.

ואיבעית אימא, יש לך ליישב את הקושיא השניה: ותיפוק ליה משום יבמה לשוק —

לא נצרך הפסוק "ולא יגלה כנף אביו" לאסור שומרת יבם של אביו מחיים של האב, שהיא אסורה כבר משום יבמה לשוק. אלא, לכך נצרך הלאו הנוסף, כדי לאסור אותה בלאו לאחר מיתה של האב היבם. שכבר אינה בלאו של יבמה לשוק, ומכל מקום נאסרה משום שהיתה ראויה לאביו.⁽¹²⁾

12. ומיהו אף אם בא עליה מחיים של האב עובר הוא בלאו ד"לא יגלה כנף אביו", אלא

12. ומיהו אף אם בא עליה מחיים של האב עובר הוא בלאו ד"לא יגלה כנף אביו", אלא